

Mörby

Arkeologisk utredning, steg 2,
Turinge socken och Nykvarn kommun,
Södermanland.

Göran Werthwein
Rapport 2007:5

Mörby

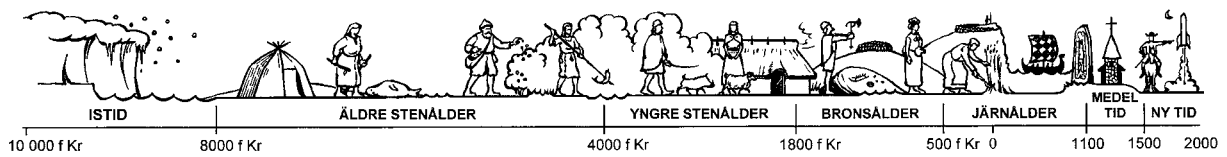
Arkeologisk utredning, steg 2,
Turinge socken och Nykvarn kommun,
Södermanland.

Göran Werthwein
Rapport 2007:5

Rapporten finns i PDF-format på adressen
<http://stockholms.lans.museum/>

Tel 08-586 194 02 Fax 08-32 32 72
Sickla Industriväg 5B
131 34 Nacka
Hemsida: stockholms.lans.museum/

Tidaxel: Mats Vänehem

© Stockholms läns museum
 Produktion: Stockholms läns museum
 Redaktionell bearbetning: Göran Werthwein
 Produktion av planer: Göran Werthwein
 Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
 Stockholm 2007

Innehåll

Sammanfattning.....	6
Bakgrund.....	7
Topografi och fornlämningsmiljö.....	8
Syfte och metod.....	8
Resultat.....	9
<i>Schakt</i>	9
<i>Anläggningar</i>	9
<i>Rutor</i>	10
Diskussion och tolkning.....	10
Referenser.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter.....	11

Figurförteckning

<i>Fig 1. Blå kartan, skala 1:100 000</i>	6
<i>Fig 2. Ekonomiska kartan, skala 1:10 000</i>	7
<i>Fig 3. Schaktyta med kvarliggande timmer, foto M. Hansson</i>	8
<i>Fig 4. Härd A2, foto L. Andersson</i>	9

Bilagor

<i>Bil 1. Schakt- och anläggningsplaner, skala 1:2000 och 1:800</i>	12
<i>Bil 2. Schakttabell</i>	14
<i>Bil 3. Anläggningsprofiler, skala 1:20</i>	15

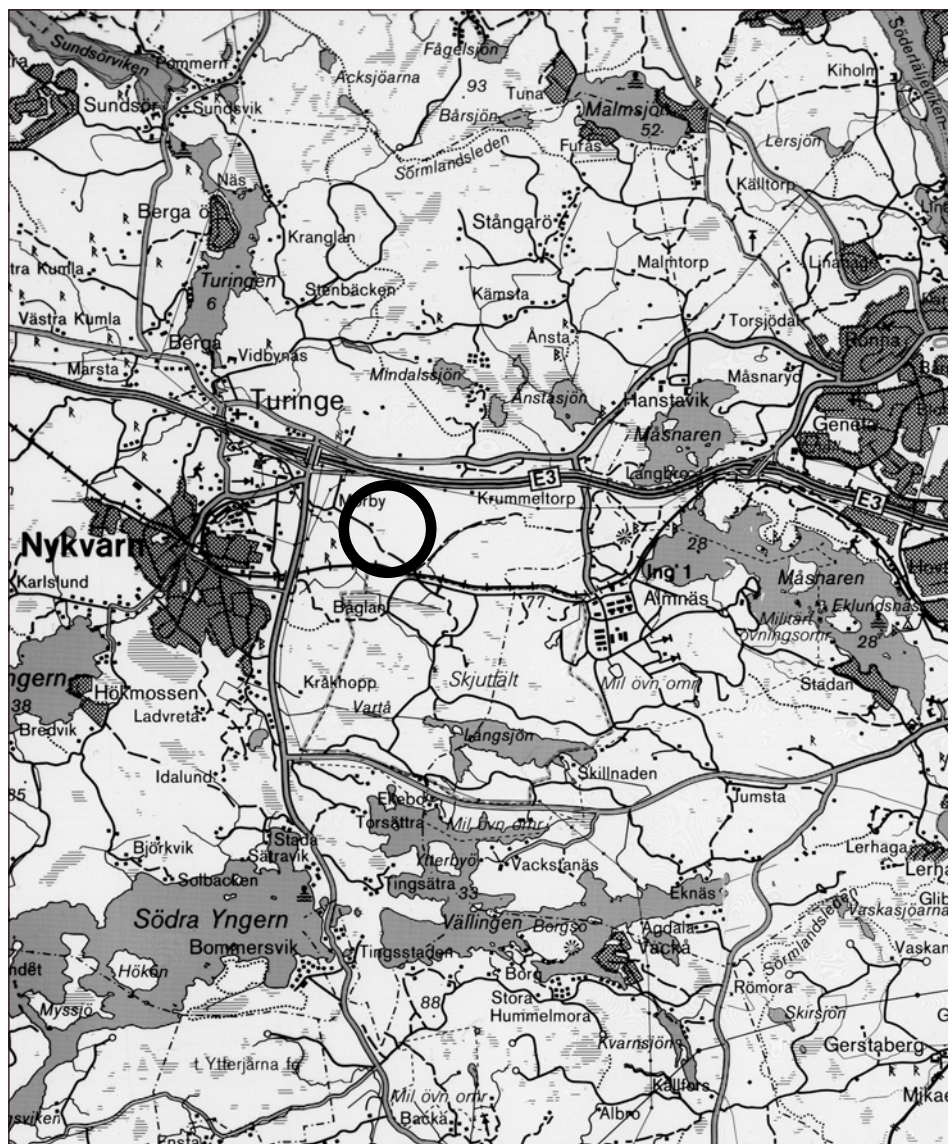

Fig 1. Blå kartan med läget för utredningsområdet markerat, skala 1:100 000.

Sammanfattning

Stockholms läns museum har, på uppdrag av Nykvarns kommun, under 3 dagar i januari gjort en arkeologisk utredning, etapp 2, med anledning av att ett nytt järnvägsspår skulle dras intill/nära fornlämningarna RAÄ 490-492. Utifrån fornlämningsbilden fanns anledning att misstänka att lämningar skulle fortsätta in i exploateringsområdet, vilket det också gjorde.

De nypåträffade spåren var dock mycket sparsamma och utgjordes endast av fem anläggningar av förhistorisk karaktär (3 härdar, 1 nedgrävning, 1 stolphål) och två stenansamlingar, möjligen odlingssten, som preliminärt dateras till historisk tid. Exploateringsytan saknade fynd och identifierbara kulturlager.

Fig 2. Ekonomiska kartans blad 10H 2j Almnäs, skala 1:10 000. Utredningsområdet är markerat som svart streck. Det rika antalet fornlämningar i bygden är markerat med rött.

Bakgrund

Stockholms läns museum har under 3 dagar i januari 2007 utfört en arkeologisk utredning, steg 2, inom Mörby 5:1 i Turinge socken, Nykvarn kommun. Anledningen var att en ny järnväg skulle dras i samband med exploatering och nybyggnation av Mörby industriområde. Med anledning av detta kom utkanten av ett område med rösen, stensättningar, skärvtenshögar, terrassering, blästerbrukslämning och skålgropar att delvis beröras. Området har tidigare pekats ut som ett lämpligt boplatssområde. Många av de ovan nämnda lämningarna framkom 1995, vid en utredning, steg 1, utförd av UV-mitt (Brunstedt 1995).

Enligt Länsstyrelsens beslut skulle därför en utredning, etapp 2, ske i syfte att se om lämningar finns inom exploateringsytan för den nya järnvägsdragningen. Uppdragsgivare var Nykvarns kommun.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet ligger ett par kilometer öster om Nykvarn, på södra sidan av en dalsänka. Denna dalgång utgörs framförallt av odlingsmark, med glaciala och postglaciala leror som främsta jordmaterial. I dalgångens botten, i öst-västlig riktning, leder en motorväg.

Det aktuella utredningsområdet är bevuxet med skog, då framförallt barrträd. Längst i söder finns ett höjdparti med storblockig morän. I söder finns ytor som, vid undersökningstillfället, var vattensjuka (markslaget var postglacial lera). Mot norr, nära dalgångens åkermark, finns ytterligare ett höjdparti med storblockig morän. Delar av det norra partiet är sannolikt äldre odlingsmark. I den idag befintliga åkerkanten finns ett par odlingsrösen. Ett stort dike finns mellan den idag nyttjade odlingsmarken och impedimentet/sluttning i söder. Utredningsområdet ligger mellan ca 32-40 meter över havet.

Närområdet är extremt rikt på fornlämningar, med inslag av lämningar från framförallt bronsålder (många boplatser och skålgropslokaler). Det finns även ett antal järnåldersgravfält, samt historiska bebyggelselämningar. Många av dessa lämningar har påträffats i samband med arkeologiska insatser intill den befintliga motorvägen.

Syfte och metod

Vid en arkeologisk utredning, etapp 1, kunde UV Mitt påvisa ett flertal lämningar på ett impediment öster om det nu aktuella området. UV Mitt pekade även ut ytan som möjligt boplatsoområde. Länsstyrelsen önskade då att läns museet skulle utföra en etapp 2, för att fastställa om exploateringsytan hyste lämningar.

*Fig 3. Timret låg kvar på utredningsytan, bild nr lp20070027.
Foto Marika Hanson.*

Läns museet har därför i enlighet med upprättad projektplan grävt ett antal schakt med maskin, försedd med planeringsskopa, i höjd med UV Mitts utpekade fornlämningsområde. En korridor hade avverkats längs den nya järnvägssträckningen, där allt timmer låg kvar vid utredningstillfället. Detta försvårade läns museets schaktning något (fig 3).

Schakten har grovrensats med fyllhammare och delvis finrensats

med skärslev. Ett antal provrutor grävdes i syfte att klargöra förekomst av kulturlager och samtliga anläggningar har undersökts.

Alla schakt och anläggningar har mätts in i fält med totalstation och integrerats till informationssystemet Intrasis. Enstaka objekt har fotograferats med digitalkamera. Efter avslutad fältfas har schakten lagts igen.

Resultat

Schakt

Längs en sträcka på ungefär 200 meter grävde läns museet totalt 19 schakt. Dessa grävdes inom järnvägsdragningens arbetsområde. Majoriteten av dessa visade sig inte innehålla något av antikvariskt intresse. Endast tre schakt (S2, 6, 15) innehöll anläggningar (A1-5). Kulturlager förekom ej inom exploateringsytan.

Anläggningar

De anläggningar som var av osäker karaktär vid schaktningen grävdes ut till hälften. Eftersom antalet lämningar var så ringa blev följden att samtliga av de påträffade spåren kom att undersökas. Stenansamlingarna A6-7 kom dock endast att dokumenteras.

A1 tolkas vara rester efter en härd (intrasis nr 474), 0,4x0,4 meter stor och 0,03 meter djup. Den påträffades i norra delen av S2 och syntes som en sot- och kollins med skärvig och skörbrända stenar.

Även A2 bedömdes vara en härd (intrasis nr 413), 0,5x0,5 meter stor och 0,15 meter djup. Fyllningen utgjordes av sotig mo med enstaka kolbitar, skärvig och skörbrända stenar (fig4).

Fig 4. Härd A2, bild nr lp20070028. Foto Lars Andersson.

Vid grävning av R2 i S6 påträffades två anläggningar, A3-4, där A3 var en nedgrävning och A4 var ett stolphål. Båda fortsatte utanför rutan och undersöktes därför endast till de delar som låg i rutan. Den synliga delen av A3 var 0,5x0,2 meter stor och 0,25 meter djup. Fyllningen utgjordes av myllig mo med enstaka kol i botten. Stolphålet A4 var 0,5x0,5 meter stor och 0,15 meter djup. Fyllningen utgjordes av myllig mo. Två skikt med 0,1-0,2 meter stora stenar i anläggningens västra del tolkades kunna vara en skoning. Båda anläggningarna var nedgrävda i morän.

I den östra delen av S15 påträffades härd A5. Den var 0,7 meter i diameter och 0,1 meter djup. Anläggningen låg mycket ytligt (endast 0,05 meter under torven) och innehöll sotblandad mylla med enstaka skarpkantad sten (ej skärvig). Då den påträffades ytligt och ej innehöll skärvsten bedöms anläggningens status vara osäker.

Anläggningarna 6 och 7 utgjordes av stenansamlingar, mellan 5-10 meter i diameter, uppbyggda med 0,3-0,5 meter stora stenar. Dessa tolkas ej vara av förhistorisk karaktär varför en bedömning att det rör sig om odlings- och/eller röjningsrösen görs.

Rutor

Totalt tre stycken kvadratmeterstora rutor grävdes, vilka var fördelade både i norr och söder.

Ruta 1 - storleken var 1x1 meter och belägen i S2. Ett stick grävdes (0,1 m) där jordmaterialet var myllig mo, med en större markfast sten i botten. Under stick 1 fanns morän. Inga fynd, kol eller skärvsten fanns i rutan.

Ruta 2 - storleken var 1x1 meter och belägen i S6. Ett stick grävdes (0,1 m) där jordmaterialet var myllig mo. Under stick 1 fanns morän. Inga fynd, kol eller skärvsten fanns i rutan. Anläggningarna 3 och 4 påträffades dock vid rutgrävningen. Under stick 1 fanns morän.

Ruta 3 - storleken var 1x1 meter och belägen i S13. Ett stick grävdes (0,1 m) där jordmaterialet var lerig mo. Mot botten av rutan övergick materialet till att vara ljusgul lerig mo. Under stick 1 fanns morän. Inga fynd, kol eller skärvsten fanns i rutan.

Diskussion och tolkning

Den nu utredda ytan låg i nära anslutning till/väster om ett flertal fornlämningar, Raä 490-492 (bil 1). Man kunde därför förvänta sig att fornlämningarnas utbredning skulle fortsätta vidare in i exploateringsytan. Så visade sig även vara fallet, men dock i mycket begränsad omfattning.

Vid schaktning kunde endast två stenansamlingar av historisk karaktär (A6-7) och fem anläggningar av förhistorisk karaktär (A1-5) påvisas. Samtliga av de vid schaktning påträffade anläggningarna har undersökts till hälften, med upprättande av beskrivningar och sektionsritningar. Något kulturlager kunde inte identifieras vid rensning av schakten eller vid rutgrävningen, varför man inte bör tala om en regelrätt boplats inom exploateringsytan.

Stockholms läns museum bedömer att om den arkeologiska processen fortsätter med en förundersökning så kommer endast ett fåtal ytterligare anläggningar av liknande karaktär att påträffas, troligen med liten eller ringa informationspotential. Kunskapspotentialen bör i detta fall ställas i relation till förväntade arkeologiska kostnader. Därför bedömer Stockholms läns museum att den nu utförda utredningen är tillräcklig som kunskapsunderlag. Om man önskar så kan en vedarts- och ¹⁴C-analys dock göras av det kol som läns museet insamlat från härd A2, i syfte att tidsplacera de nu påträffade spåren. En förutsättning för detta är dock att ekonomiska medel skjuts till för detta.

Det är Länsstyrelsen i Stockholm som har beslutsrätt i frågan om vidare hantering av ärendet.

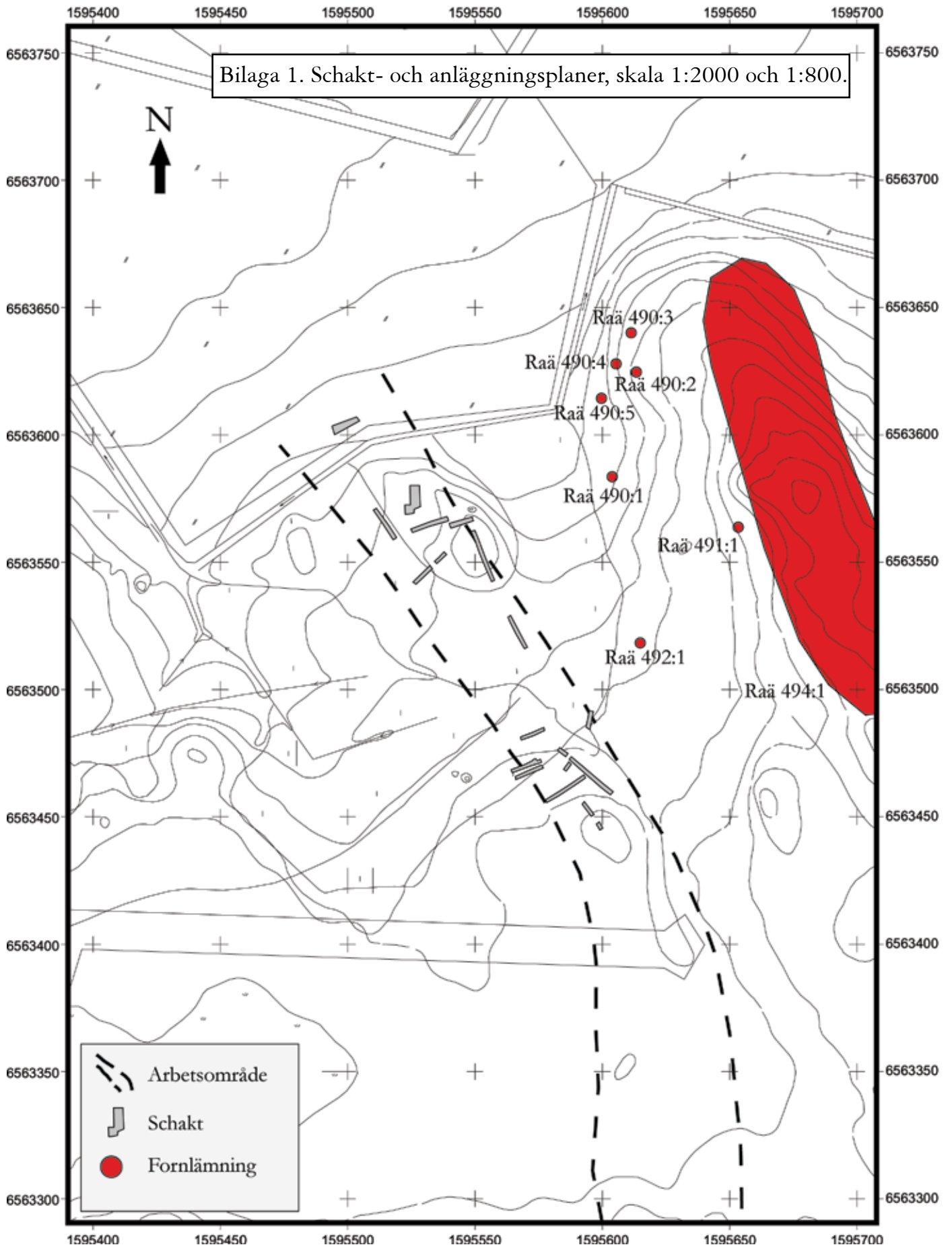
Referenser

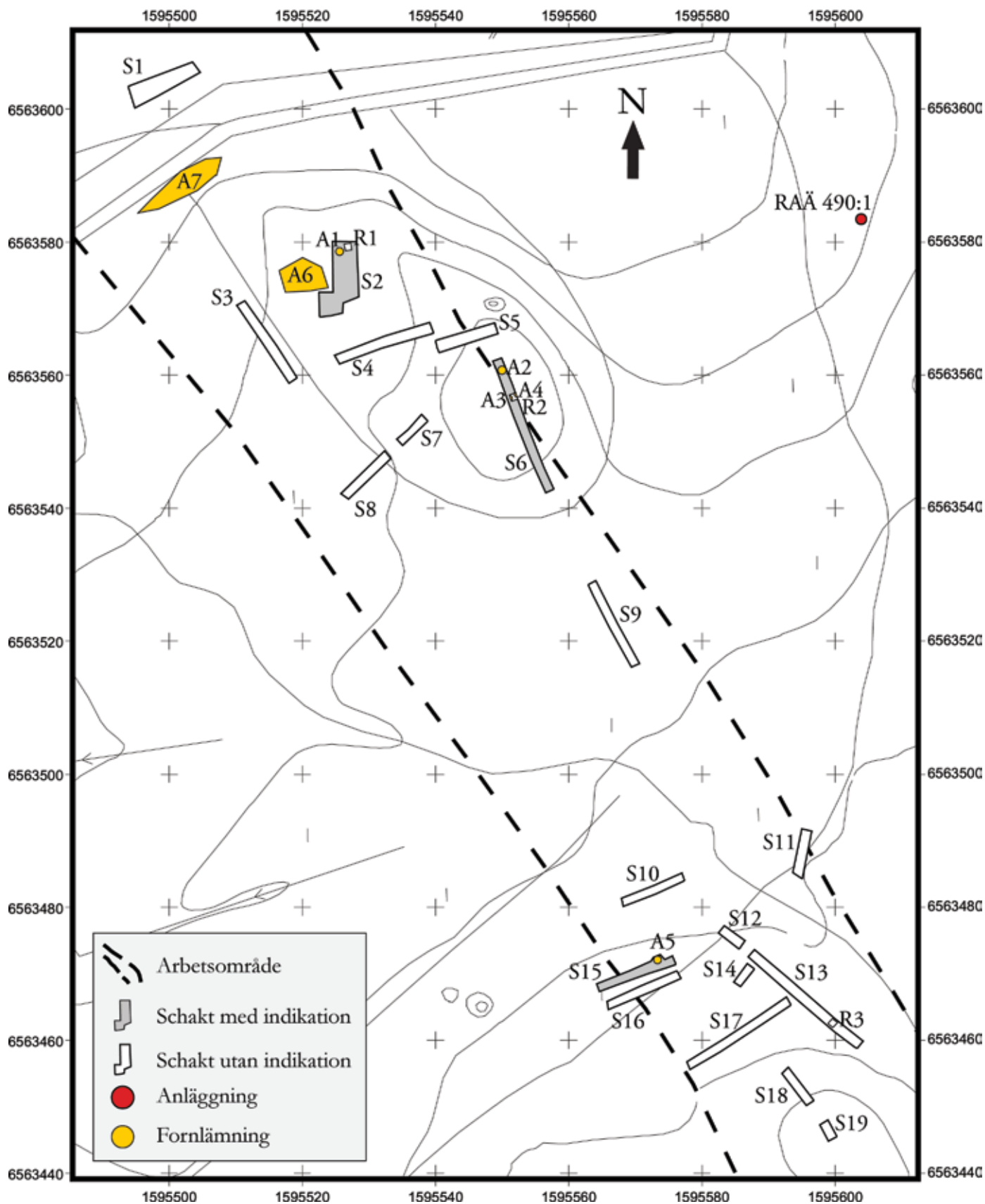
Brunstedt, S. 1995. *Mörby arbetsområde*. Arkeologisk utredning.
UV Stockholm, rapport 1995:47. Riksantikvarieämbetet.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens beslut dnr: *431-06-95926*
Stockholms läns museums dnr: *2006:161*
Landskap: *Södermanland*
Kommun: *Nykvarn*
Socken: *Turinge*
Fastighet: *Mörby 5:1*
Ekonomiska kartans blad: *10H 2j Almnäs*
Typ av undersökning: *Utredning, steg 2*
Orsak till undersökning: *Järnvägsdragnings i samband med industribyggnad*
Uppdragsgivare: *Nykvarns kommun*
Undersökningsperiod: *Januari 2007*
Projektledare: *Göran Werthwein, 08-586 194 62, 076-526 94 62*
goran.werthwein@lansmuseum.a.se
Personal i fält: *Lars Andersson, Marika Hanson*
Arkivmaterial: *Förvaras på Stockholms läns museum*

Bilagor

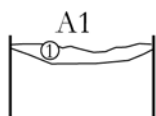

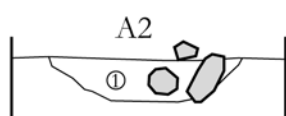
Bilaga 2. Schakttabell.

Schakt nr	LxBxDj (m)	Lagerföljd	Anmärkning	Intrasis nr
1	10x1,5x0,5	Plöja 0,3 m, därunder moig lera.	Enstaka tegelbitar, recent dräneringsrör samt kolstänk.	455
2	10x4-6x0,2-0,25	Myllig mo, därunder lerig mo.	A 1 i norra delen.	440
3	15x1,5x0,3	Plöja 0,2 m bestående av moig lera, därunder moig lera.	I N finns en sot/kolkoncentration. Utspridd upp till ytan. Tolkas som recent anläggning.	434
4	16x1,5x0,2-0,3	Myllig mo med inslag av lera, i öster morän, därunder moig lera.		428
5	10x1,5x0,2-0,3	Myllig mo med inslag av morän, därunder ljusgul moig morän.		20001
6	22x1,5x0,2	Myllig mo, därunder moig morän.	A 2-4 i norra delen av schaktet.	398
7	5x1,5x0,3	Myllig mo. Block 0,5 m i diam.	Schaktet ligger upp mot ett impediment.	419
8	9x1,5x0,2-0,3	Myllig mo med inslag av lera. Enstaka större stenar.	Gammal åkermark.	424
9	14x1,5x0,3-0,35	Myllig mo med lera, därunder moig lera.	Gammal åkermark.	391
10	10x1,5x0,3-0,35	Myllig mo med lera, därunder moig lera.	Gammal åkermark.	362
11	7x1,5x0,3	Myllig plöja 0,2 m, därunder moig lera.	Gammal brukad mark.	321
12	4x1,5x0,15-0,2	Myllig mo/morän, därunder botten av ljusgul morän.		317
13	22x1,5x0,15-0,25	Myllig morän med inslag av mo, därunder ljusgul mo/morän.	Mörkfärgningarna var diffusa och innehöll lite kol, dock saknades distinkt avgränsning. Tolkade som rot alt. stubbränder. Genomkorsas i N av skogsdike.	308
14	3x1,5x0,2-0,25	Myllig mo/morän, därunder ljusgul mo.		325
15	12x1,5x0,05-0,2	Myllig morän, därunder ljusgul mo/morän.	I Ö finns A 5.	350
16	12x1,5x0,2	Myllig morän, därunder ljusgul mo/morän	I V berg i dagen. Berghällen är eldpåverkad vilket resulterat i en del avsprucken skärvig sten.	337
17	19x1,5x0,2-0,25	Myllig morän/mo, därunder ljusgul mo/morän.	En koncentration av sot och kol fanns, denna var kraftigt myllblandad. Tolkas som rester av skogsbrand.	329
18	7x1,5x0,2	Myllig morän, därunder ljusgul moig morän. Ett block 0,5 m i diam i N.		304
19	3x1,5x0,2	Myllig morän, i botten ljusgul moig morän.		300

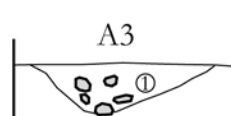
Bilaga 3. Anläggningsprofiler, skala 1:20.

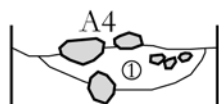
1. Sot och kolrikt lager med skärvig och skörbränd sten

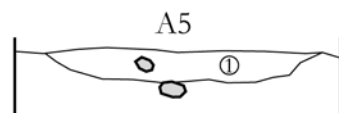
1. Soig mo, enstaka kol och skärvig och skörbränd sten

1. Myllig mo, enstaka kol i botten

1. Myllig mo

1. Sotblandad mylla med skarpkantad sten